

PUL MUOMALASI VA UNING QONUNLARI, ULARNING AMAL QILISH DARAJASINI BELGILOVCHI OMILLAR

Zarg'amshox Nurmatov
Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti, Iqtisodiyot
fakulteti, I-92 guruh talabasi

Annotatsiya: Pul muomalasi iqtisodiy tizimning yuragi bo'lib, uning amal qilish qonuniyatlarini tushunish iqtisodiy barqarorlik va rivojlanish uchun muhimdir. Ushbu maqolada pul muomalasining mohiyati, uning iqtisodiyotdagi roli va amal qilish qonuniyatlari batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, pul muomalasining samarali ishlashi uchun zarur bo'lgan asosiy omillar va davlatning roliga ham e'tibor qaratiladi. Ushbu maqola pul muomalasining murakkab dinamikasini o'rganib, uning harakatini tartibga soluvchi asosiy qonunlar va ularni amalga oshirishga ta'sir qiluvchi omillarga e'tibor qaratadi. Pulning miqdor nazariyasi, pul aylanish tezligi va pul massasi va narx darajalari o'rtasidagi bog'liqlik kabi tushunchalarni o'rganish orqali maqola iqtisodiy faoliyatni boshqaradigan mexanizmlarni har tomonlama tushunishga qaratilgan. Bundan tashqari, u ushbu qonunlar samaradorligini shakllantirishda pul-kredit va soliq siyosati, iqtisodiy o'sish, inflyatsiya kutilmalari, moliya tizimining rivojlanishi va texnologik yutuqlarning rolini o'rganadi. Ushbu tadqiqot pul-kredit siyosati, iqtisodiy sharoitlar va moliyaviy tizimlar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni chuqurroq tushunishga hissa qo'shishga intiladi, natijada siyosatchilar va iqtisodchilar uchun tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Pul muomalasi, inflyatsiya, pul nazariyasi, pul aylanishi, davlat siyosati.

Kirish

Pul muomalasi — pulning bajarilgan ish, ko'rsatilgan xizmatlar, sotib olingan tovarlar haqqini to'lash, hisob-kitoblar va to'lovlarni amalga oshirish, nafaqalar berish, qarzlarni qaytarish vositasi sifatida foydalanish jarayonidagi uzluksiz harakati. Pul muomalasi har bir mamlakat pul tizimi miqyosida amalga oshadi. Pul muomalasi naqd va naqd bo'lmagan muomalaga bo'linadi. Naqd pul bankdan chiqqach, korxonalar, tashkilotlar kassasiga va aholi qo'liga o'tadi. Oldi-sotdi va to'lov harakatlari bajarilgach, yana bankka qaytadi. Naqd bo'lmagan pul muomalasiga firma, korxonalar, tashkilotlarning bankdagi hisobida turgan pulning harakati kiradi va bunday muomala

chek, kredit kartochkasi, veksel, obligatsiya, sertifikat va boshqa vositalar harakati shaklida olib boriladi.¹

Pul muomalasi iqtisodiy tizimning muhim qismi bo‘lib, u tovar va xizmatlar almashinuvini ta‘minlash, iqtisodiyotdagi hisob-kitoblarni amalga oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda asosiy rol o‘ynaydi. Pulning muomalasi deganda, pulning iqtisodiy subyektlar o‘rtasida doimiy ravishda almashinuvi, ya‘ni tovar va xizmatlar uchun haq to‘lash, qarzlarni, soliqlar, nafaqalar va boshqalar orqali pulning iqtisodiyotda harakati tushuniladi. Pul muomalasi samaradorligi, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va aholi farovonligi uchun katta ahamiyatga ega.²

Asosiy qism

Pul muomalasi, pulning iqtisodiyot doirasidagi harakati muayyan qonuniyatlar bilan boshqariladigan va turli omillar ta‘sirida bo‘ladigan murakkab hodisadir.³ Ushbu qonunlar va omillarni tushunish siyosatchilar va iqtisodchilar uchun juda muhim, chunki ular iqtisodiy o‘sish, narxlar barqarorligi va umumiy moliyaviy salomatlikni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Pul muomalasi qonunlari

Pul muomalasini bir qancha asosiy qonunlar boshqaradi:

Pul taklifi va taklifi qonuni: Bu qonunda aytilishicha, pul qiymati uning miqdoriga teskari proporsionaldir. Pul massasi oshgani sayin uning xarid qobiliyati pasayib, inflyatsiyaga olib keladi.⁴ Aksincha, pul massasining kamayishi deflyatsiyaga olib kelishi mumkin.⁵

Pul aylanish tezligi qonuni: Bu qonun iqtisodiy faoliyat darajasiga pulning qo‘l almashish tezligi ta‘sir qilishini ta‘kidlaydi. Pul muomalasining yuqori tezligi iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishi mumkin, past tezlik esa uni susaytirishi mumkin.

Pul muomalasi va narxlar qonuni: Bu qonun muomaladagi pul miqdori va umumiy narx darajasi o‘rtasidagi bevosita bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Tovarni va xizmatlarni ishlab chiqarishning mos ravishda o‘sishsiz pul massasining ko‘payishi inflyatsiyaga olib kelishi mumkin.

Amalga oshirish darajasini belgilovchi omillar

Ushbu qonunlarning samaradorligi turli omillarga bog‘liq:

Pul-kredit siyosati: Markaziy banklar foiz stavkalarini o‘zgartirish, ochiq bozor operatsiyalari va majburiy rezervlar kabi pul-kredit siyosati vositalari orqali pul

¹ https://uz.wikipedia.org/wiki/Pul_muomalasi

² <https://conf.uznauka.uz/index.php/zttf/article/view/252/220>

³ <https://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/en/main+menu/analyses/how+do+seasonal+changes+influence+the+currency+in+circulation>

⁴ <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Back-to-Basics/Inflation#:~:text=If%20the%20money%20supply%20grows,its%20purchasing%20power%20falls%20and>

⁵ <https://www.econlib.org/library/Enc/MoneySupply.html#:~:text=Conversely%2C%20when%20people%20hold%20less,slowly%2C%20causing%20prices%20to%20fall.>

muomalasiga ta'sir qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu vositalar pul taklifiga, kredit mavjudligiga va umumiy iqtisodiy faoliyatga ta'sir qilishi mumkin.

Soliq siyosati: Soliq va davlat xarajatlarini o'z ichiga olgan davlat byudjet siyosati ham pul muomalasiga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, davlat xarajatlarining ko'payishi iqtisodiyotga pul kiritishi mumkin, soliqlarni oshirish esa ixtiyoriy daromad va iste'molni kamaytirishi mumkin.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish: O'sib borayotgan ishlab chiqarish va iste'mol bilan o'sib borayotgan iqtisodiyot tranzaksiyalarni osonlashtirish uchun ko'proq pul talab qiladi. Bu pulga bo'lgan talabning ortishiga va demak, uning muomalasiga olib kelishi mumkin.

Inflyatsiya kutilmalari: Agar odamlar inflyatsiya o'sishini kutsalar, kelajakda narxlar oshishiga yo'l qo'ymaslik uchun o'z xarajatlarini oshirishlari mumkin, bu esa pul aylanishining yuqori tezligiga olib keladi. Aksincha, deflyatsiyani kutish xarajatlarni kamaytirishga va tezlikni pasaytirishga olib kelishi mumkin.

Moliyaviy tizimni rivojlantirish: Yaxshi rivojlangan moliya tizimi, jumladan, banklar va boshqa moliya institutlari pulning samarali aylanishiga yordam berishi mumkin. Shuningdek, u naqd pulga bo'lgan talabni kamaytirish va elektron to'lovlardan foydalanishni rag'batlantirishga yordam beradi.

Texnologik yutuqlar: Raqamli valyutalar va mobil to'lovlar kabi texnologik yutuqlar pul aylanishini inqilob qilishi mumkin. Ushbu innovatsiyalar tranzaksiyalarning tezligi va samaradorligini oshirishi mumkin, bu pul muomalasi tezligiga va umumiy iqtisodiy faoliyatga ta'sir qilishi mumkin.

Xulosa

Pul muomalasi qonunlari va ularni amalga oshirishga ta'sir etuvchi omillarni tushunish siyosatchilar, iqtisodchilar va biznes uchun zarurdir. Pul-kredit siyosati, soliq-byudjet siyosati va boshqa tegishli omillarni sinchkovlik bilan boshqarib, hukumatlar narxlar barqarorligini saqlashga, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga va iqtisodiyotning uzluksiz ishlashini ta'minlashga intilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://conf.uznauka.uz/index.php/zttf/article/view/252/220>
2. <https://conf.uznauka.uz/index.php/zttf/article/view/252/220>
3. <https://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/en/main+menu/analyses/how+do+seasonal+changes+influence+the+currency+in+circulation>
4. <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Back-to-Basics/Inflation#:~:text=If%20the%20money%20supply%20grows,its%20purchasing%20power%20falls%20and>
5. <https://www.econlib.org/library/Enc/MoneySupply.html#:~:text=Conversely%2C%20when%20people%20hold%20less,slowly%2C%20causing%20prices%20to%20fall.>